

4. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности: Перевод с англ. / Вт. Вступ. Ст. П. С. Гуревич. – М.: Республика, 1994. – 447 с.: ил. – (Серия «Мыслители XX века»).

Чипуренко О. М.
(Дніпропетровський хіміко-технологічний університет)

Стосовно концептів “людина” та “перехідне суспільство”

Щодо визначення поняття “людина”. Філософськи виправданими визначеннями людського, людяності є екзистенціалістські – чи то хайдеггеріанське “ось-буття” (“особистість”), чи то сартрівське буття-проект, що ще не є, саме існування. Людина є тут-мисленням, вона за суттю є мислення, що відкрите (до буття, до Іншого). Тому слід переформулювати проблему людини на проблему мислення. Коли є, за яких умов виникає мислення – це питання не можна вважати предметом позитивної науки, воно глибоко-метафізичне і не може бути поверхнево-гуманістичним. Це по-перше.

По-друге, поняття перехідного суспільства потребує уточнення., перегляду сталого в соціальних науках твердження про перехід пострадянських держав від тоталітаризму до демократії, про невпинне ствердження правових засад, бо ж дійсність випереджає таку теорію: так звана демократизація виглядає як безлад і анархія, що відкриває двері до будь-яких ідеологій, не виключючи ідеологій нових “освенцимів”. Реалії ж українського сьогодення можливо було б визначити не як “перехід”, а як точку кризи, стійкої нерівноваги. Продовження ж за “реформами” соціальних, політичних та економічних відносин, якщо розуміти їхній стан синергетично (тобто якщо невизначено об’єкт реформування), навряд чи є можливим.

Чи існує можливість для мислення в перехідному, неперехідному, або ж кризово-нестійкому суспільстві – це третє скептичне питання, що впливає з вищепозначених. Не факт, що “демократії” створюють умови для мислення. Нестача, неможливість є онтологічними засадами мислення, людини, та

його реалізації – в творчості. Це психоаналітично обґрунтовано. Конфлікт індивіду і соціуму є умовою буття індивіду як людини, хоча й не обов'язково призводить до цього - без позначеного ж конфлікту людина неможлива. Державні забобони, контроль – один атрибут тоталітарних або авторитарних реалій, інший же – “людяне” бажання ці забобони подолати - мислення, саме людське. Парадокс свободи.

Людину вичати позитивними методами неможливо – неможливо вивчати те, що є свободою за визначенням, що ще не є – неможливе вивчення Іншого. Не-людину (“ту саму”) вивчати можна, демонструючи методи її творення, вивчаючи ідеології, що її роблять. Людина ж в будь-якому суспільстві самотня, індивідуальна, творець, шизо, мандрівник, завжди несвоєчасний, маргінал. Доречі, це суто “демократичне”, постмодерністське твердження про людину-свободу.

Навіть якщо аналізувати вплив реформ на не-людину в Україні, викривється багатофакторна модель розвитку країни. Соціалізм або капіталізм, тоталітаризм або демократія – такі дихотомії включає питання про можливості руху політико-економічних та соціальних реформ. Ряд можна продовжити: соціалістична або ліберальна демократія, соціалістичний або ліберальний тоталітаризм. Саме остання фігура ряду вказує на невипробуваний ідеологічний крок - авторитарний шлях розвитку країни, що міг би бути, єдиним вирішенням “кризи” (якщо авторитаризм розуміти як компроміс демократичної анархії і тотального контролю). А якщо до ряду додати національний фактор, можливість впливу п'ятої влади, то прийти можна тільки до сумних висновків щодо успішності реформування “відкритого” суспільства.